

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی

سال یازدهم، شماره‌ی ۳۳
بهار ۱۳۹۰، صفحات ۱۰۰-۸۳

مهدی پورطاهری^۱

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری^۲

نعمت‌الله حسینی^۳

نقش میراث فرهنگی در کیفیت زندگی ساکنان روستایی

مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان لامرد

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۲/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۷/۱۳

چکیده

میراث فرهنگی روستایی بیان‌کننده پیشینه‌ی تاریخی، تمدن و فرهنگ روستایی هر کشوری است که شکل‌گیری آن در طی سالیان متمادی تحقق یافته است. میراث فرهنگی روستایی شامل ویژگی‌های خاص جوامع روستایی مثل عادات محلی، آداب مربوط به خوراک و پوشاک، سبک معماری، وجود بناها و ابنیه‌های تاریخی، موسیقی، هنر، زبان‌های محلی و ارزش‌های اخلاقی و معنوی است. هر کشوری باید پدیده‌های اجتماعی خاص مناطق

۱- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.

۲- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تربیت مدرس.

روستایی خود را که در آنها رسوم گذشته باقی مانده است، حفظ نماید. متأسفانه میراث فرهنگی روستایی در کشور ما با کم توجهی کنار گذاشته شده و در حال نابودی است. اگر چه تلاش‌هایی در سال‌های اخیر توسط بعضی از سازمان‌های دولتی و غیر دولتی علاقه‌مند به حفظ میراث فرهنگی صورت گرفته تا فرهنگ و سنت‌های جامعه را بهتر شناسانده و در صدد احیای آن برآیند، اما به دلیل بی اطلاعی نسل‌های کنونی از ارزش و اهمیت میراث فرهنگی در جهت تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی، سبب شده اینگونه آثار و ارزش‌های مادی و معنوی در معرض خطر و نابودی قرار گیرند. این مقاله یک پژوهش کاربردی است که به شیوه‌ی توصیفی- تحلیلی نگاشته شده است. شیوه گردآوری داده‌ها از نوع اسنادی و میدانی است. نتایج حاصل از مطالعات میدانی نگارندگان از طریق شناسایی و رتبه بندی ۱۰ روستای دارای میراث فرهنگی در شهرستان لامرد استان فارس و شاخص‌های تبیین کننده کیفیت زندگی در سطح ۱۶۰ نفر از سرپرستان خانوار ساکن در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که شاخص میراث فرهنگی بر کیفیت زندگی ساکنان روستایی بخش مرکزی شهرستان لامرد تاثیر گذار نبوده است. در این راستا شاخص میراث فرهنگی بیشترین تاثیر را بر کیفیت مسکن روستایی و سطح آموزش روستائیان بر جای نهاده است.

کلید واژه‌ها: میراث فرهنگی، پایداری، کیفیت زندگی، توسعه پایدار، بخش مرکزی لامرد.

مقدمه

ثروت‌های فرهنگی رابطه‌ای ناگسستنی با یکدیگر دارند. آنگاه که بحث از توسعه پایدار به میان می‌آید، حفظ و توسعه زیرساخت‌های فرهنگی از مولفه‌های اصلی و اساسی توسعه پایدار هستند. معاهده پاریس منظور از میراث فرهنگی را آثار، مجموعه‌ها و محوطه‌های فرهنگی- هنری- تاریخی- مردم شناسی- نژاد شناسی- زیبایی شناسی- علمی بیان می‌کند. به طور سنتی «میراث» به عنوان معماری یا باستان شناسی یا مال منقول تعریف می‌شود. میراث شامل ساختمان‌ها، آثار تاریخی، مناظر، مناطق شهری و روستایی، سایت‌های باستانی و اشیاء به خاک

سپرده می شود. میراث فرهنگی اولویت کلی برای توسعه ملی نیست مگر اینکه رابطه آن با ارزش های اجتماعی، فعالیت های اقتصادی، توسعه محلی، مبادلات بین المللی روشن شده باشد (Pearse and Mourato, 1999: 110). بسیاری از پژوهشگران به این نتیجه دست یافته اند که نقطه آغازین حرکت توسعه فرهنگ است (Hall, 1988: 426-427). مقوله ای که در آغاز چندان به صورت شفاف و برجسته مورد توجه قرار نگرفت ولی به مرور اهمیت و اولویت آن اثبات شد. بسیاری از کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه، به اشتباه صرفاً مواهب طبیعی و توانمندی ای صنعتی را به عنوان شایستگی های محوری و کلیدی خود تلقی نمودند و نقش فرهنگ خود را به عنوان بستر و زیر ساخت اصلی نادیده گرفتند. اما به مرور و با پیچیده تر شدن شرایط و عدم توفیق بسیاری از کشورها، سیاست گذاران به بازبینی و مطالعه مسایل و تنگناهای موجود پرداختند و دریافتند که عملاً بدون وجود شالوده فرهنگی مناسب و بارور دستیابی به توسعه، توهمی بیش نیست. تحقیقات زیادی در سراسر جهان نشان می دهد که حفاظت از میراث فرهنگی، پایداری محیط زیست، پایداری اجتماعی و فرهنگی و همچنین پایداری اقتصادی را بهبود می بخشد. میراث فرهنگی همچنین در جهت رفاه و کیفیت زندگی جوامع و کاهش اثرات نامناسب فرهنگی جهانی شدن می تواند مساعدت نماید (Moreno et al, 2004: 24). میراث فرهنگی بخشی از میراث ملی انسان و بخشی از زندگی هر یک از ماست. در قالب میراث فرهنگی و در سطح سکونتگاه های شهری و روستایی، بهره وری از مناظر، اقتصاد، اقلیم، اجتماع، تفریحات، آموزش و درک از ملت ها و جوامع برای افراد امکان پذیر می گردد (Pagiola, 1999: 67).

در توسعه اجتماعی متاثر از میراث فرهنگی دگرگونی و تغییر جامعه در کلیت آن مورد نظر نیست. توجه اساسی بیشتر بر تغییر بهبود کیفیت زندگی و ارزیابی جریان ها و تحولات اجتماعی متاثر از میراث فرهنگی است تا تغییر در جهت بهبود کیفیت زندگی انسانی قرار گرفته و پاسخگویی به نیازهای انسانی را مد نظر قرار دهد. در این بین اثر تاریخی- فرهنگی که در برگیرنده میراث فرهنگی هر جامعه ای محسوب می گردد، اثری مادی و غیر مادی اعم از منقول و غیر منقول است که به نحوی بر هویت تاریخی- فرهنگی جوامع، اقوام، دوره های

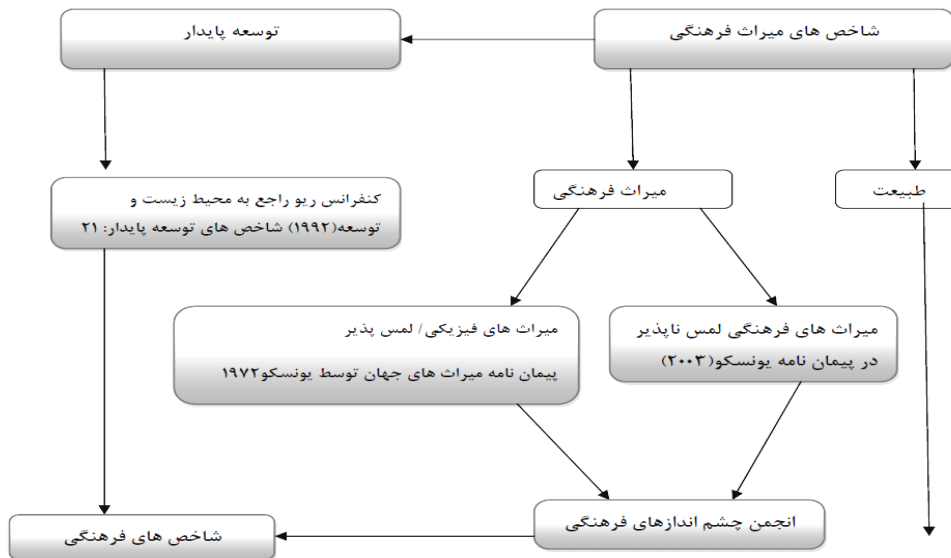
تاریخی و مضامین متعلق به یک قلمرو تاریخی- فرهنگی تاثیر گذار است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶: ۱۳). بر این مبنا هر اثر مادی و غیر مادی که تبیین کننده هویت تاریخی و فرهنگی جامعه روستایی بوده و در قلمرو مناطق روستایی رخ نمون یابد میراث فرهنگی روستایی نامیده می شود. شاخص‌های میراث فرهنگی روستایی شامل بناهای تاریخی مانند قلعه‌ها، برج‌ها، پل‌ها، کاخ‌ها، میادین، بازارها، حمام، مقبره‌ها، سنگ نوشته‌ها، تپه‌های باستانی، بناهای مذهبی همچون آرامگاه‌ها، امامزاده‌ها، تکایا، مساجد، معابد و زیارتگاه‌های مختلف است. بر این مبنا تحقیق حاضر بر آن بوده تا با توجه به آثار باستانی در منطقه مورد مطالعه که از مهم ترین آنان می توان به قلعه سفید، آسیاب آبی، آرامگاه معروف سید شوکور و ده‌ها قلعه و گورستان قدیمی اشاره نمود به این سوال اساسی که آیا بین میراث فرهنگی و کیفیت زندگی خانوارهای روستایی در روستاهای شهرستان لامرد رابطه‌ی معناداری وجود دارد، پاسخی مستدل ارائه نماید.

مبانی نظری

همانطور که در بسیاری از منابع تصریح شده «توسعه پایدار» انسان محور است و با توجه به گستردگی مباحث و قابلیت‌های بسیار آن به سرعت به مهم‌ترین مناظره کنونی و نیز یکی از مهم‌ترین چالش‌های قرن بیست و یکم تبدیل شده است (Ansell and Fawcett, 2008: 426). مفهوم گسترده‌تر توسعه پایدار، نه تنها شامل محیط زیست، بلکه همچنین جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را شامل می گردد. توسعه پایدار عرصه نوینی است که همزمان هم سیاست و فرهنگ را مورد توجه قرار می دهد و هم بر رونق اقتصاد و تجارت و صنعت تاکید می ورزد. هم از محیط زیست و همزیستی با طبیعت حمایت می کند و هم از حقوق برابر انسان‌ها (Colantonio, 2003:3). در کنار سایر مؤلفه‌های توسعه پایدار یعنی انسان و محیط زیست، فرهنگ به عنوان یکی از مهم‌ترین آنها بویژه در جهانی شدن فرهنگ و بی هویتی قلمداد می شود. در سال‌های اخیر در پرتو نقدهای مختلف، همراه با تعمیق و بسط آگاهی پیرامون ناکارآمدی‌های مفروضات و نظریه‌های گذشته و بویژه با اثبات این نکته که اقتصاد به

تنهایی نمی تواند برنامه ای برای رفاه و متناسب با منزلت انسان عرضه کند، فرهنگ اهمیت و جایگاه واقعی خود در مناظره توسعه به دست آورده است (George, 2001: 96). پافشاری بر نقش زیر بنایی فرهنگ، حداقل نزد روشنفکران غیر مارکسیست سابقه ای طولانی دارد (Unesco, 1996: 34). در سال های دهه ۱۹۸۰، ضرورت توجه به فرهنگ آشکارتر و در سال های ۱۹۹۰ اهمیت آن غیر قابل انکار شد (Bordignon and Corsi, 2009). بنابراین، بدون توجه به فرهنگ توسعه ای شکل نخواهد گرفت (Varniene and Daugilala, 2007: 65). در این صورت شاید بتوان بسیاری از نابسامانی ها در گمراهی های پروژه توسعه به معنای عام و توسعه روستایی به معنای خاص در جهان را در این بی اعتنایی ها ریشه یابی کرد. در این سال ها در بسیاری از پژوهش ها و نظریه پردازی ها از مبنای چهار گانه توسعه پایدار یاد می شود. کنفرانس عمومی یونسکو در سال ۱۹۹۱ با تصویب قطعنامه ای مدیر کل یونسکو را موظف کرد تا در هماهنگی با دبیر کل سازمان ملل کمیسیون مستقلی را برای بررسی ارتباط فرهنگ و توسعه ایجاد کند. حاصل فعالیت کمیسیون ارائه مدلی است که بر اساس آن مطابق با شکل ۱ بین شاخص های فرهنگی و میراث فرهنگی در تحقق اهداف توسعه پایدار تعامل یکپارچه وجود دارد (Mayor, 1993: 30). میراث فرهنگی هر کشور یکی از اساسی ترین ارکان تحکیم وحدت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی است. پژوهش در زمینه های مختلف آن موجب روشن تر شدن ابهامات تاریخی، شناخت ارزش های حاصل از حیات طولانی جامعه و تسری ارزش های اصیل نهفته در میراث فرهنگی به حیات امروزی جامعه می شود. میراث فرهنگی کشورها به عنوان حافظه ملی و منبع مهم تجارب علمی، فرهنگی جوامع در طول تاریخ به خوبی بیانگر ظرفیت ها و استعداد های بالقوه و متنوع تاریخی، فرهنگی ملل و مناطق مختلف یا همان مزیت های تاریخی- فرهنگی آنها می باشد. آنچه محققان میراث فرهنگی از غور در گذشته و بررسی این خط سیرهای شگفت انگیز به دست می آورند، دستیابی به استعدادها و ظرفیت های بالقوه و متنوع تاریخی، فرهنگی ملل و مناطق مختلف می باشد که تحت عنوان مزیت های تاریخی- فرهنگی می توانند مورد توجه خاص سیاست گذاران و برنامه ریزان قرار گیرند. در فرهنگ توسعه پایدار هدف این است که به میراث فرهنگی آسیبی وارد

نشود. از این رو مراقبت از میراث فرهنگی بخش لازم یک سیاست فرهنگی است (رضوانی، ۱۳۸۴: ۶). بر این اساس در رویکرد توسعه پایدار به سکونتگاه‌های روستایی میراث فرهنگی باید مورد حفاظت قرار گرفته و از الزامات سیاست‌های فرهنگی در مناطق روستایی است.

شکل ۱- میراث فرهنگی و توسعه پایدار

Source: Mayor, F (1993), P.3

این واقعیتی است که فرهنگ‌ها در گذار زمان دستخوش تغییر و تحول می‌شوند. سبک لباس، موسیقی و معماری که در گذشته آنان را قبول داشتیم، متفاوت از آن است که امروز ما ترجیح می‌دهیم، زیرا فرهنگ، جذابیت و نوع لذت بردن ما تغییر نموده است. فعالیت‌های گوناگون انسان‌ها در زندگی بیانگر نوع فرهنگ است، میراث فرهنگی، هنرها، فعالیت‌های مذهبی، سنت‌ها و آئین‌ها همگی بیانگر فرهنگ انسان‌ها است (جعفری و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۹). یکی از اهداف توسعه فرهنگی، دفاع از هویت فرهنگی ملت‌ها و تعالی بخشیدن به آن بوده است. هویت فرهنگی شامل هویت دینی، قومی، زبانی، هنری، تاریخی و جغرافیایی است که مستلزم

توجه اساسی به آثار و بقایای هویت‌هایی است که به صورت آموزه‌های مکتوب یا شفاهی، اشیا، مکان‌ها، سنت‌ها و ارزش‌ها در جامعه حضور دارند. آنچه امروز به عنوان میراث فرهنگی شناخته می‌شود، می‌تواند آئینه تمام‌نمای گذشته فرهنگ و بیانگر هویت فرهنگی یک جامعه باشد که شناسایی، مستندسازی، حفاظت، نگهداری و احیای مادی و معنوی آن نقش موثری در توسعه فرهنگی کشورها دارد (زرشکن عابد، ۱۳۸۳: ۳۴). بر این اساس میراث فرهنگی در سطح سکونتگاه‌های روستایی، گذشته فرهنگ و بیانگر هویت فرهنگی جامعه روستایی است که حفاظت از آن نقش موثری در توسعه روستایی و توسعه فرهنگی کشور دارد. امروزه تمدن هر کشوری بر پایه فرهنگ مردم آن استوار است. متأسفانه در طول یک و نیم قرن گذشته از این موضوع غفلت شده و از لحاظ تقلید از فرهنگ مدرن جوامع مختلف نیز سرمایه‌های اصلی خود را به فراموشی سپرده‌اند، در صورتی که در نهضت بازگشت به خویشتن چنانچه مردم هر کشور و منطقه‌ای از زاویه مزیت‌های تاریخی، فرهنگی خود بتوانند وارد میدان توسعه شوند، سرمایه‌های مهمی را برای عرضه دارند. زیرا توسعه کامل زمانی حاصل خواهد شد که محیط طبیعی و محیط فرهنگی انسان با هم مرتبط باشند و به این ترتیب حفظ شوند. طی چند دهه اخیر روستاهای ایران تحت تاثیر تغییرات اجتماعی به جهت زیستی و فرهنگی شاهد تغییرات فزاینده‌ای بوده‌اند. کار، مسکن و فرهنگ سه ضلع اصلی این تغییرات را شکل می‌دهند. آشنایی ایرانیان با فرهنگ مدرنیته نه تنها شهرها بلکه روستاها را نیز دستخوش تحولات اساسی نموده است. پس از گسترش مدرنیسم و با توسعه امکانات تغییرات وسیعی در سبک زندگی روستائیان پدید آمد که ساختار و شکل خانه‌ها را نیز دستخوش تغییر و تحول نمود (کاظم زاده، ۱۳۸۸: ۱). به موجب تجارب جدید جهانی، حفاظت پویا و فعال از میراث فرهنگی روستایی به معنای جلوگیری از انزوا و متروک شدن آثار تاریخی- فرهنگی و بهره‌گیری از آنها در جهت فعالیت‌ها و کاربری‌های سازگار، مثل فعالیت‌های آموزشی، تفریحی و گردشگری است. در عین حال بهره‌برداری از میراث فرهنگی روستایی به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از توسعه اقتصادی- اجتماعی مناطق روستایی محسوب می‌شود. اولین گام در فرایند توسعه پایدار روستایی، شناسایی محیط زیست طبیعی و انسانی و حفاظت از آنچه که در آن

نهفته یعنی میراث طبیعی و فرهنگی است (Hassler et al, 2006: 44). اکنون که بازگشت به خویش اتفاق افتاده و سیاستگذاری‌های نامطمئن گذشته روشن شده، جا دارد مزیت‌های تاریخی- فرهنگی کشور بویژه مناطق روستایی مورد توجه خاص قرار گیرد و از طریق ایجاد نهادهای مدنی متعدد با توجه به مخاطبان مربوطه بتوانیم در جهت شناخت، معرفی و بهره برداری از مزیت‌های تاریخی- فرهنگی این مناطق بهره لازم را ببریم. این واقعیتی است که در حال حاضر ۷۶۰۶ اثر تاریخی، شامل ۶۷۱ بنای مذهبی اسلامی، ۷۴ بنای مذهبی سایر ادیان، ۷۴۷ کاروانسرا، آب انبار، پل، بازار، حمام، ارگ، ۸۷۷ یادمان تاریخی، ۴۱۳۶ محوطه باستانی و ۱۵۰ آرامگاه مشاهیر در روستاهای کشور قرار دارند (نعمتی، ۱۳۸۴: ۱۳). از نظر اجتماعی و فرهنگی، میراث‌های فرهنگی و توسعه آن می‌تواند آثار و پیامدهای مثبتی بر سطح جوامع روستایی داشته باشد. در این خصوص در طی سال‌های متمادی بی‌توجهی به منابع میراث فرهنگی بویژه در ابعاد کالبدی سبب گردیده که بسیاری از آنان در معرض تخریب قرار گرفته و یا رو به اضمحلال قرار گیرند. این در صورتی است که میراث فرهنگی قادر است به دلیل نقش اجتماعی و اقتصادی خود بویژه از طریق بسط و توسعه گردشگری روستایی نقش عمده و اساسی در توسعه روستایی و مخصوصاً کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های روستایی داشته باشد.

مواد و روش‌ها

نیاز به ارزیابی‌های اجتماعی نتیجه شناخت پیچیدگی اجتماعات انسانی و فهم این مطلب است که نتایج ناخواسته مداخلات ممکن است سنگین تر از نتایج مثبت آن باشد (Western and Lynch, 2000: 35). یکی از کارکردهای اصلی ارزیابی تأثیرات اجتماعی پیش بینی اثرات انواع تغییرات تعریف شده بر روی اجتماعات انسانی است. این پیش بینی‌ها تصمیم گیران را قادر می‌سازند تا مزایا و خوبی‌های مداخلات را بررسی کنند (Burdge and Robertson, 1998: 189). بر این اساس این مقاله یک پژوهش کاربردی است که به شیوه‌ی توصیفی- تحلیلی نگاشته شده است. شیوه گردآوری داده‌ها از نوع اسنادی و میدانی است، به

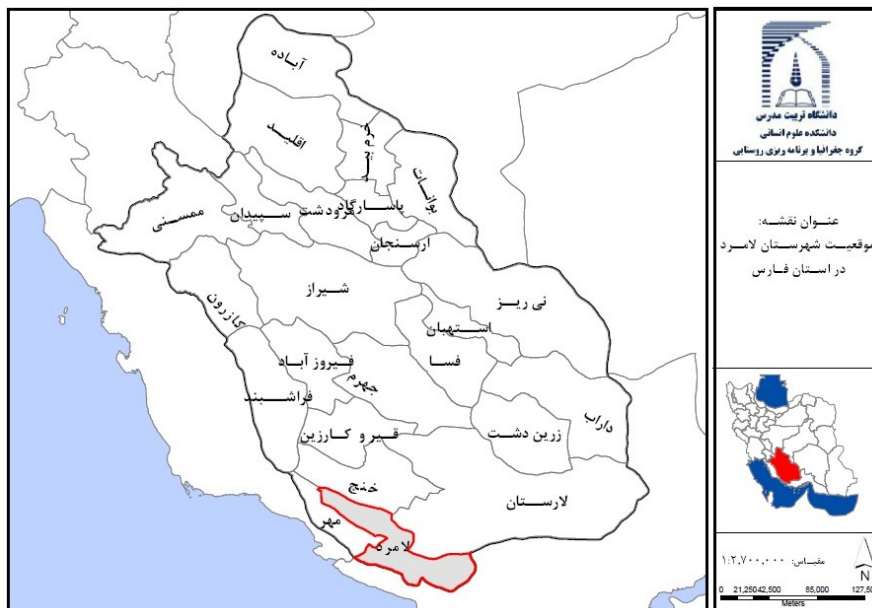
نحوی که برای مبانی نظری از روش تحقیق کتابخانه ای و برای جمع آوری داده‌ها از روش میدانی استفاده شده است. شیوه نمونه گیری بر اساس روش تصادفی است، به این ترتیب که در مرحله اول از بین روستاهای بخش مرکزی ۱۰ روستای دارای میراث فرهنگی مشخص و سپس بر اساس روش کوکران از مجموع ۱۰۵۵ خانوار ساکن، ۱۶۰ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین و به روش تصادفی طبقه ای برگزیده شده اند. با توجه به ماهیت پژوهش، ابتدا با استفاده از روش‌های تصمیم گیری چند شاخصه اولویت بندی در خصوص روستاهای دارای میراث فرهنگی صورت گرفته و سپس با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون t میزان کیفیت زندگی به تفکیک خانوارها و مراکز روستایی محاسبه شده است. در مرحله بعد جهت وزن دهی به شاخص‌های تبیین کننده میراث فرهنگی از روش توان رتبه ای و جهت رتبه بندی روستاها از مدل TOPSIS بهره گرفته شده است. در نهایت برای سنجش نقش شاخص‌های میراث فرهنگی در کیفیت زندگی ساکنان روستاهای نمونه از آزمون پیرسن استفاده شده است. تجزیه و تحلیل و سنجش ابزاری مهم جهت شناخت کیفیت زندگی ساکنان روستایی می باشد. در این راستا معرف‌ها و شاخص‌ها ابزاری هستند که ما را جهت شناخت کیفیت زندگی یاری می کنند. در این بین شاخص‌ها به منزله معیارهایی هستند که به وسیله آنها می توان کمیت، کیفیت و یا ثبوت یک موضوع را اندازه گیری نمود. از آنجا که بررسی و تجزیه و تحلیل موضوعات نیازمند اطلاعات مناسب است، شاخص‌ها اولین مجموعه اطلاعات پیرامون یک موضوع را به دست می دهند (رضوانی، ۱۳۸۵: ۷). برای بررسی کیفیت زندگی در سطح جامعه نمونه شاخص‌های رضایت شغلی، احساس محرومیت، کیفیت مسکن، کیفیت آموزش و ماندگاری جمعیت بر اساس گویه‌های جدول ۱ مورد سنجش قرار گرفته اند. شاخص‌های صورتبندی شده در سطح مراکز روستایی شهرستان لامرد مورد آزمون و سنجش قرار گرفته شده اند.

جدول ۱: گویه‌های به کار رفته جهت عملیاتی نمودن شاخص‌ها

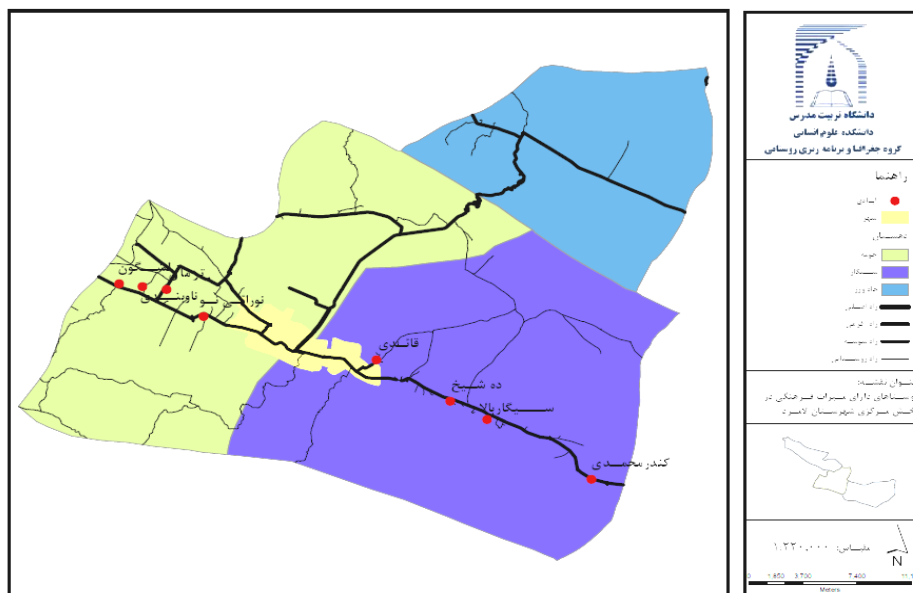
شاخص	گویه‌ها
رضایت شغلی	رضایت از درآمد، رضایت از موقعیت اجتماعی شغل، رضایت از زمان و طول مدت اشتغال، انگیزه سازی برای پیشرفت شغلی و حرفه ای، رضایت از پس انداز منبعث از نوع شغل
احساس محرومیت	احساس فقر، احساس روانی حاصل از سهولت دسترسی به مراکز و امکانات شهری چون بیمارستان و درمانگاه، احساس روانی حاصل از سهولت دسترسی به مراکز و خدمات دولتی چون مراکز اداری و انتظامی، احساس عدم وجود تبعیض و حمایت از سوی نهادهای دولتی، احساس روانی حاصل از تنوع دسترسی به فرصت‌های شغلی
کیفیت مسکن	میزان استفاده از تیپ معماری شهری در ساخت مسکن روستایی، میزان احساس امنیت مسکن در برابر سوانح طبیعی، میزان رضایت از موقعیت قرار گیری بنا، رضایت از نوسازی مسکن، رضایت از مساحت واحدهای مسکونی و تعداد اتاق‌ها، میزان رضایت از وسایل و تسهیلات رفاهی در مسکن
آموزش	میزان رضایت از امکانات تحصیلی در روستا (مدارس، کلاس‌های درس، معلم‌های با تجربه)، امکان ادامه تحصیل بویژه زنان و دختران، میزان دسترسی به خدمات آموزشی، میزان نوسازی واحدهای آموزشی
ماندگاری جمعیت	میزان انگیزه ماندگاری در روستا (سرپرست خانوار)، میزان انگیزه ماندگاری در روستا (زن خانواده)، میزان انگیزه ماندگاری در روستا (فرزندان)

شهرستان لامرد با ۴۰۳۵ کیلومتر مربع مساحت در محدوده ۵۴-۵۲ درجه طول جغرافیایی و ۲۸-۲۷ درجه عرض جغرافیایی در جنوبی‌ترین منطقه استان فارس واقع شده که از طرف شمال به شهرستان لارستان و از طرف جنوب و شرق با استان هرمزگان و از طرف جنوب و غرب با شهرستان مهر و استان بوشهر همسایه می باشد. از نظر تقسیمات کشوری شهرستان لامرد از سه بخش به نام‌های مرکزی، اشکنان، علامرودشت، ۷ دهستان، ۴ نقطه شهری و تعداد ۱۴۲ روستا، تشکیل شده است که از این تعداد بخش مرکزی با ۶۸ آبادی بیشترین تعداد

سکونتگاه‌های روستایی و بخش اشکنان با ۲۸ آبادی کمترین روستاها را در خود جای داده است. شهرستان لامرد در سال ۱۳۶۵ جمعیتی بالغ بر ۴۷۳۵۸ نفر معادل ۱/۵ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص می داد. در سرشماری سال ۱۳۷۵ جمعیت شهرستان به ۶۲۹۷۶ نفر افزایش یافت که از این تعداد ۴۳/۲ درصد جمعیت در نقاط شهری و ۵۶/۹۹ درصد در نقاط روستایی ساکن بودند. براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ نیز جمعیت شهرستان لامرد ۷۸۶۹۲ نفر بوده که از این تعداد ۳۶۲۱۷ نفر در مناطق شهری و ۴۲۴۵۲ نفر در روستاها سکونت داشته اند. براین مبنا ۴۶ درصد جمعیت در چهار نقطه شهری (لامرد، اشکنان، اهل، علامرودشت) و ۵۴ درصد نیز در روستاها سکونت دارند. نقشه‌های شماره (۱) و (۲) موقعیت شهرستان و روستاهای دارای میراث فرهنگی در سطح شهرستان را نشان می دهند.

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان لامرد در استان فارس

نقشه ۲: موقعیت روستاهای مورد مطالعه و دارای میراث فرهنگی در بخش مرکزی

نتایج تحقیق

۱. با توجه به مقایسه حد متوسط گویه‌های مورد ارزیابی در هر یک از شاخص‌ها با شرایط وضع موجود از دیدگاه روستاییان روستاهای دارای شاخص‌های میراث فرهنگی مندرج در جدول ۲ می‌توان استنباط نمود که میزان کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه پایین تر از حد متوسط ارزیابی و این تفاوت معنادار برآورد شده است. همچنین همانطور که جدول ۳ نشان می‌دهد، به جهت شاخص‌های کیفیت زندگی روستاهای چاه قائدی، ترمان و نیرائی در کلیه شاخص‌های کیفیت زندگی ارقامی بیشتر از حد متوسط را نشان می‌دهند.

جدول ۲: ارزیابی سطح معناداری ساکنان از میزان کیفیت زندگی

معیارها	میزان t	میانگین محاسبه شده	انحراف از میانگین	اختلاف میانگین	سطح معناداری
رضایت شغلی	۷,۵۷۹-	۱۲,۴۷۵	۴,۲۱۴	۲,۵۲۵-	۰۰۰.
احساس محرومیت	۲,۵۴۵-	۱۱,۳۱۲	۳,۴۱۶	۶۸۷-	۰۱۲.
کیفیت مسکن	۴,۳۵۷-	۱۶,۳۹۳	۴,۶۶۳	۱,۶۰۶-	۰۰۰.
کیفیت آموزش	۲,۳۷۴-	۸,۴۷۵	۲,۷۹۷	۵۲۵-	۰۱۹.
ماندگاری جمعیت	۲,۰۷۷	۳,۱۸۱	۱,۱۰۳	۱۸۱.	۰۳۹.

جدول ۳: ارزیابی میزان کیفیت زندگی به تفکیک مراکز روستایی دارای میراث فرهنگی

نام روستا	محاسبه شاخص‌های کیفیت زندگی			
	رضایت شغلی	احساس محرومیت	کیفیت مسکن	کیفیت آموزش
ترمان	۱۲,۷۵	۱۱,۸۵	۱۷,۷۵	۹,۷۰
ناوبندی	۸,۹۳	۹,۵۳	۱۳,۷۳	۵,۴۶
لشکان	۱۱,۲۶	۱۱,۸۰	۱۶,۳۳	۸,۱۳
نیرایی	۱۴,۵۰	۱۱,۱۶	۱۷,۳۳	۹,۱۶
سورغال	۱۴,۱۰	۱۲,۱۰	۱۶,۲۰	۹,۵۰
زیارت	۱۲,۰۰	۱۱,۴۲	۱۵,۲۸	۷,۸۵
دهشیخ	۱۱,۰۰	۱۰,۲۳	۱۵,۴۶	۷,۸۴
چاه قاندی	۱۵,۰۵	۱۱,۹۰	۱۸,۲۵	۹,۴۰
کندر محمدی	۱۳,۱۲	۱۱,۳۷	۱۶,۳۷	۷,۷۵
حشت	۱۱,۲۶	۱۱,۵۲	۱۵,۸۴	۹,۱۵

۲. همانطور که جدول ۴ نشان می‌دهد بر اساس دیدگاه ۲۰ نفر از کارشناسان و با بهره‌گیری از روش وزن دهی توان رتبه‌ای مطابق رابطه $Wi = (n + rg + 1)^2$ اقدام به محاسبه اوزان هر یک از مصادیق موجود در روستاهای مورد مطالعه شده که در این راستا وجود اما مزاده، قلعه تاریخی، آسیاب قدیمی و مقبره مشاهیر و بزرگان منطقه بیشترین اوزان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴: سنجش اوزان شاخص‌های میراث فرهنگی در منطقه مورد مطالعه

وزن	شاخص‌های میراث فرهنگی	وزن	شاخص‌های میراث فرهنگی	وزن	شاخص‌های میراث فرهنگی
۰/۰۸۰	آب بند و سد	۰/۰۲۰	مسجد قدیمی	۰/۱۸	امامزاده
۰/۰۰۷	آب انبار قدیمی	۰/۰۹۷	مقبره مشاهیر و بزرگان	۰/۱۵	قلعه
۰/۰۵۱	روستای قدیمی	۰/۱۱	آسیاب آبی	۰/۰۳۹	گورستان قدیمی

۳. با توجه به اوزان محاسبه شده برای هر یک از مولفه‌های میراث فرهنگی و نیز وجود یا عدم وجود هر یک از آنان در روستاهای مورد مطالعه اقدام به رتبه بندی روستاها از لحاظ شاخص درجه برخورداری از میراث فرهنگی بر اساس مدل TOPSIS شده است. همانطور که جدول ۵ نشان می دهد، روستاهای ترمان، خشت و دهشیخ از بالاترین میزان برخورداری شاخص میراث فرهنگی برخوردار بوده‌اند.

جدول ۵: رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه بر اساس شاخص میراث فرهنگی

رتبه	C_i	نام روستا
۱	۴۷۶۸۹۰,	ترمان
۵	۱۸۵۴۶۷,	ناوبندی
۷	۱۱۹۰۸۴,	لشکان
۴	۲۱۹۰۳۴,	نیرایی
۶	۱۵۶۷۹۹,	سورغال
۵	۱۸۵۴۶۷,	زیارت
۳	۲۳۱۶۵۶,	دهشیخ
۵	۱۸۵۴۶۷,	چاه فاندی
۸	۱۰۷۶۸۹,	کندر محمدی
۲	۳۰۰۵۶۴,	خشت

جهت تبیین رابطه همبستگی میان متغیر مستقل شاخص میراث فرهنگی بر ابعاد پنجگانه کیفیت زندگی به عنوان متغیرهای وابسته، همانطور که جدول ۶ نشان می دهد، رابطه معناداری میان شاخص میراث فرهنگی و کیفیت زندگی در میان روستاهای مورد مطالعه وجود ندارد. به عبارتی دیگر وجود عناصر کالبدی میراث فرهنگی نقشی معنادار در شاخص های رضایت شغلی، احساس محرومیت، کیفیت مسکن، کیفیت آموزش و ماندگاری جمعیت نداشته است.

جدول ۶: رابطه همبستگی میان شاخص میراث فرهنگی و شاخص های کیفیت زندگی

شاخص های کیفیت زندگی					نام روستا
میزان ماندگاری جمعیت	آموزش	کیفیت مسکن	احساس محرومیت	رضایت شغلی	
۰/۳۶۸	۰/۴۰۸	۰/۲۹۷	۰/۰۹۴	۰/۲۹	ضریب همبستگی
۰/۲۹۶	۰/۲۴۲	۰/۴۰۵	۰/۷۹۵	۰/۹۳۸	سطح معناداری

نتیجه گیری

ایجاد تعادل در زندگی انسان ها بر روی کره زمین ضرورتی اجتناب ناپذیر است و برای دستیابی بدان باید تلاش نمود و از اندیشه های نیروهای کارآمد مردمی و متخصصان آگاه و مطلع استفاده کرد. روش های دستیابی به توسعه پایدار گوناگون و متفاوت اند و با توجه به بسترهای کاری و فعالیت های موردی هر جامعه و در رابطه امکانات بالقوه طبیعی و انسانی موجود در هر کشوری اتخاذ می شوند. میراث فرهنگی از جمله عواملی هستند که به طور مشترک و در کنار عوامل دیگر می توانند سهم موثری در توسعه پایدار داشته باشند. لذا برای ایفای نقش خود به طور مستمر ضرورت حفاظت از آنها کاملاً مشهود است. امروزه تداوم حیات فرهنگی و اجتماعی انسان ها در صورتی امکان پذیر است که به اهمیت میراث های فرهنگی موجود پی برده و در نگهداری آنها بکوشند. باید گفت آثار به جا مانده از گذشتگان یک عنصر اساسی در ایجاد و حفظ هویت ملی- فرهنگی ماست. آنها منابعی بدون جایگزین هستند که می توانند میان آینده و گذشته وحدت ایجاد کنند. بررسی وضعیت میراث فرهنگی

در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که علی‌رغم تاثیرات مثبتی که میراث فرهنگی بر اساس تجربیات جهانی بر فرایند توسعه روستایی بویژه کیفیت زندگی روستاییان بر جای نهاد با این حال وجود چنین منبع عظیمی تاثیر معناداری بر سطح کیفیت زندگی روستاییان روستاهای مورد مطالعه نداشته است. به نظر می‌رسد عدم شناخت و شناسایی عناصر کالبدی، فقدان بهره‌برداری مطلوب در سطح روستاهای مورد مطالعه، ظرفیت‌های موجود را در سطوح ابتدایی نگاه داشته و اقداماتی در جهت به فعلیت درآوردن توانمندی‌های روستایی از بعد میراث فرهنگی صورت نپذیرفته است. لذا به نظر می‌رسد تبدیل ظرفیت‌های بالقوه روستایی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های عناصر کالبدی میراث فرهنگی نیازمند تدوین اتخاذ راهبردی اساسی است. این وظیفه خطیر به گام‌های اساسی زیر نیاز دارد:

- مفهوم سازی و تدوین یک نگرش راهبردی در زمینه‌ی میراث فرهنگی.
- نهاد سازی در زمینه‌ی ایجاد تشکیلات و قوانین مناسب با نیازهای جدید.
- ترویج و آموزش همگانی و تقویت مشارکت عمومی و تشکل‌های مردمی توسعه‌ی پایدار و ارزش‌های تاریخی و فرهنگی.
- نقش بخش دولتی در سطح مرکزی و محلی به عنوان نگهبان از دارایی‌های میراث فرهنگی
- انتشار وسیع تری از فعالیت‌های پروژه به جامعه مدنی از طریق اختصاص خاص تأمین بودجه، ارتقاء و آماده سازی مواد آموزشی برای کلیه سطوح
- در سطح ملی استخدام خاص از چهره‌های حرفه‌ای برای پر کردن شکاف در ظرفیت‌های میراث فرهنگی روستایی مانند مسائل مدیریت، ادغام میراث فرهنگی در حوزه توسعه اجتماعی، آموزش و پرورش و گردشگری.
- تشویق مؤسسات تخصصی محلی در حفاظت از میراث فرهنگی روستایی و بسط‌های محلی و سنتی دانش فنی.

منابع

۱. جعفری، شیرین و همکاران (۱۳۸۶)، «*طبقه بندی فرهنگ و فراغت ایران*»، گزیده مطالب آماری مرکز آمار ایران، سال ۱۸ شماره ۲.
۲. زرشن عابد. ل، (۱۳۸۳)، «*تحلیل چالش‌های بخش فرهنگ با تاکید بر میراث فرهنگی*»، *فصلنامه مجلس و پژوهش*، شماره ۴۴، سال ۱۱
۳. رضوانی، م، (۱۳۸۵)، «*تحلیل روش‌ها و شاخص‌های ارزیابی فرهنگ، هنر و ارتباطات در کشورهای مختلف جهان*»، شورای انقلاب فرهنگی، هیات نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی.
۴. رضوانی، ع، (۱۳۸۴)، «*حفاظت مشترک از میراث فرهنگی و طبیعی ضرورتی برای دستیابی به توسعه پایدار*»، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تهران.
۵. کاظم زاده. ح، (۱۳۸۸)، «*مدرنیسم و تحولات فرهنگی روستا*»، *نشریه شهروند*، شماره ۱.
۶. مرکز آمار ایران، (۱۳۸۶)، «*تعریف و مفاهیم استاندارد بخش فرهنگ و هنر*»، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تهران، چاپ اول.
7. Ancell, S. and Thampon-Fawcett (2008), "The Social Sustainability of Medium Density Housing: A Conceptual Model and Christchurch Case Study", *Housing Studies*, (23): 423- 442.
8. Burdge, Rable. And Robertson, Robert.A (1998), "*Social Impact Assesment and the Public Involvement Process*", PP: 183-192.
9. Colantonio, A, (2003), "*Social Sustainability: Linking Research to Policy and Practice*", Oxford Institute Sustainable Development (OISD), Oxford, Brooks University.
10. George, C (2001), "Sustainability Appraisal for Sustainable Development: Integrating Everything from Jobs to Climate Change", *Impact Assessment and Project Appraisal*, 19: (1): (95-106).

11. Hall, D, R (1998), "Tourism Development and Sustainability Issues in Central and South Eastern Europe", *Tourism Management*, Volume 19, Issue 5, pp.423-431.
12. Hassler U, Algreen- Using G, Kohler N (2006), "**Cultural Heritage and Sustainable in Suit**", University of California.
13. Moreno.Y.J. Santagata, W, Tabassum, A (2004), "Material Cultural Heritage, Cultural Diversity and Sustainable Development", Presented at The 13th International Conference on Cultural Economics, University of Illinois at Chicago.
14. Marta B, Corsi, L. (2009), "**Sustainable Conservation of Cultural Heritage: A Global Responsibility**", Springer- Verlag: 379-387.
15. Mayor, F (1993), "**Capacity-Building for Sustainable Development**", Tokyo, U.N. University.
16. Pearce, D.W and Mourato, S (1999), "The Economics of Cultural Heritage", Report to The World Bank, Washington DC.
17. Pagiola, S (1999), "Valuing the Benefits of Investments in Cultural Heritage: The Historic Core of Split", Paper Presented at the World Bank Economists from Alexandria, May 3-4.
18. Unesco (1996), "**Operational Guidelins for the Implementation of the World Heritage Convention**", Paris: Unesco.
19. Western, J. and Lynch, M (2000), "**Overview of the SIA process**", in Laurence R. Goldman. Social Impact Analysis: An Applied Anthropology. Berg. Pp. 35-62.
20. Varniene, R and Daugiliala, G (2007), "Development of Cultural Heritage Digitization and Access: Lithuanian Approach", **Expanding the Knowledge Economy**: Issue, Applications, IOS Press.